

O b s a h

Petr Kabeš	Teprve pod proudem
Karel Pecka	Stromy
Wiktor Woroszyński	Tři básně
J. Křen	Konfliktní společenství
Iva Kotrlá	Poesie et theatre /s dopisem/
Vlasta Chramostová	Kapitola z Příběhů a vzpomínek
Eda Kriseová	Lovec motýlů
Zdeněk Urbánek	On
Jiří Kratochvíl	Policajt - story
AB	Řeč o Nové scéně
Ivan Klíma	O muži, který sázel na outsidersy
Milan Šimečka	Nové myšlení
Milan Šimečka	Poznámka k Hrabalovým "Prolukám"
Zdeněk Rotrekl	Zamyšlení nad jednou knihou
Milan Uhde	Pocta bláznům
Milan Hübl	S akribií historika
Milan Jungmann	Básník v roli školometa
/KO/	Více než 13 řádky ■
Luďvík Vaculík	Několik rad anglické vládě /říjen 1986/

Čekají mě narozeniny, ale slavím je stále s menší radostí. Postupující čas člověku pochopitelně přináší spíše svízele než potěchu, připadá mi však, že potěšitelného ubývá i ze světa kolem mě, a to se zdá méně pochopitelné. Občas mám chuť zavřít oči a vrátit se o mnoho desetiletí zpátky, i když si vůbec nemyslím, že tehdy bylo obzvláště dobře.

Pan Václavů už nejspíš dávno nežije, neviděl jsem ho málem půlstoletí. Tehdy bydlel v činžáku, kde jsme bydleli i my. Přebýval v nejvyšším patře. Ženu neměl, jen psa, tenkou hůlku, pod nosem ještě tenčí knírek. Nosíval bělounkou košili, černého motýlka, boty stejné barvy se vždy leskly. Kdykoliv přešel kolem našich dveří, na chodbě zůstala směsice pachů z psiny, kolínské vody a doutníků. Pan Václavů nepracoval, což se v dobách mého dětství ještě smělo, čas denní trávil doma, večer odcházel – pryč do společnosti. Jen v neděli těsně před polednem seběhl ze schodů na prsou velké pouzdro s triedrem, nasedl do svého černého kabrioletu značky Mercedes a odjel do Chuchle. Neboť pan Václavů, jak všichni věděli, se živil tím, že sázel na koníčky.

Volá mě telefon. Známý se právě vrátil z Bulharska. Blahopřeje mi k narozeninám a dotazuje se, zda je pravda, že utekl zasloužilý umělec Waldemar.

Řeknu, že jsem dokonce v mimopražském rozhlasu vyslechl už tři nenáročné rozhovory s uprchlíkem.

"Tak vidíš," raduje se známý, "z Gottwalda nám už zůstal jenom Gott. Co ten tomu asi říká?"

To nevím, ani mi na tom nezáleží. V zemi, kde v celých krajích hynou lesy a rodí se zmrzačené děti, kde všechny noviny píší totéž a rušičky přehlušují i recitaci básní a přenos bohoslužeb, kde většina z těch, co si něco myslí, musí mlčet, aby náhodou nezmínili jedovatý mrak, který nad námi všemi visí, spor o to, kdo lépe zdobí duchaprázdno, zda zasloužilý či národní pěvec, je nesmyslný.

Jednou v neděli před polednem mě pan Václavů zastal před domem. Pozdravil jsem – on mi pokynul. V pohybu jeho ruky se snoubily ledabylost s vznešeností anebo aspoň s povzneseností. Otevřel dvířka svého kabrioletu, vyhrnul střechu, upravil si bílý kapesník v kapsičce, otočil klíčkem startéru, vtom ho cosi napadlo. Vyklonil se okénkem, znovu mi pokynul a zeptal se: "Nechtěl by se taky podívat na koníčky?"

Něco takového mě nenapadlo ani ve snu. Musel jsem se zeptat doma. Matka nejprv namítala, že bych obtěžoval, pak mi s sebou namazala krajíc chleba, dala desetikorunu na vstupné a nakázala mi, abych se choval slušně, držel se pana Václavů, ale nerušil ho zbytečnými řečmi.

"Sedne si!" ukázal mi řidič na místo vedle sebe. "Jestlipak si vzal s sebou svoje úspory, aby si mohl vsadit?"

Neměl jsem žádné úspory. Ukázal jsem svoji desetikorunu, pan Václavů se chraptivě zasmál - a vyjeli jsme.

Zase telefon. Zavřeli vedení Jazzové sekce. Nejstarším z čerstvých vězňů minula už sedmdesátka. Domovní prohlídky, zabavená knihovna a dokumenty, zapečetěné místnosti a tak dále. Člověk má pocit, že ta hanba nikdy nepomine. Všude kolem - myslím zeměpisně - se děje cosi smysluplně nadějného. Mluví se o novém myšlení, u sousedů právě propustili všechny politické vězně, jinde vyhodili zkorumpované funkcionáře, jen u nás právě naopak. Ještě se vyskytlo pár bláhových nadšenců, kteří věřili, že má smysl zaplňovat duchaprázdno aspoň hudbou, aspoň znalostí, aspoň nekonformním uměním? Za mříže s nimi!

Ptám se, z čeho je obvinili.

Samozřejmě z toho, co zní nejnehezčěji a nejparadoxněji: z nedovoleného podnikání. Bláhové podnikavce sebrali a jejich rodiny teď nemají z čeho žít. Tihle lidé samozřejmě nepatřili do rodu těch, co mají jediný cíl: nakrást si. Aspoň tohle vytěžit z duchaprázdna, do něhož jsme uvrhováni.

Vytáhnu z knihovny jediný svazek, který vlastním z těch mnoha, co nadšenci vydali. Napadá mi, že kdyby zveřejnili jen tuhle Hrabalovu novelu, kterou si nikdo jiný vydat neodvážil, zasluhují, aby nebyli zapomenuti. Ale oni vydali ještě desítky dalších skvělých knih. Nebýt jich ze slavnostní řeči našeho jediného laureáta Nobelovy ceny za literaturu nepřetiskla by se v Čechách ani větička. Pro literaturu bez nároků na odměnu či ocenění učinili víc než všechny ty vydržované umělecké svazy, jejichž tajemníci či předsedové si každoročně ke svým skvělým platům nestoudně rozdělují statisíce jako ceny, odměny či honoráře.

Závodiště! Nikdy předtím jsem nespatriil tu krásu. Davy, které proudí k pokladnám, hřmí hudba a znedaleka zní koňské ržání. Pánové v pumpkách, dámy v kostýmech, barevné slunečníky a triédry, jejichž skla vrhají blesky. Držel jsem se co nejtěsněji pana Václavů, zkrušen úzkostí, že se ztratím, dav mě pohltí a vyvrhne pak kdesi v daleké a nepřátelské Chuchli. Zato můj průvodce jako by na moji přítomnost zapomněl, hnál se k pokladnám bookmakerů. Teď teprve jsem viděl, jakou vážnost tu požívá, jaké proslulosti se těší. Klobouky se nadzvedaly, muži, ženy se v průvodu táhli za ním, aby vyzvěděli jeho typ. "V prvním dostihu Sicilii!" utrousilo.

"Ale Sicilie je přece outsider," kdosi použil slova, jehož smysl jsem neznal. Ještě vykládal cosi o tom, že si stojí sto ku jedné.

"Právě proto!" odpověděl pan Václavů, chraptivě se zasmál a spěchal

k pokladně. Tam z tašky vytáhl svazek bankovek a znovu zvolal to jméno: Sicilie, takže všichni, kteří stáli za ním i kolem něho, to mohli slyšet a znovu zvážit svoji volbu.

Cítím se spřízněn s těmi, kteří se snaží udělat něco proti duchaprázdnu, proti jedovatému mraku, co neničí jenom zdraví dětí, jenom pohraniční lesy, jenom knížky či hudbu, ale co ubíjí naše životy. Myslí na ty, kteří teď sedí v cele, zatímco si pokojně přijímám blahopřání a vzpomínám na zašlé časy. Přál bych si udělat něco, co by otevřelo zámky na jejich kobkách. Sepsat výzvu anebo aspoň stížnost.

Vážím své možnosti. Chvilí se oddávám rabským snům. Představuju si mocného cara, kterému napíšu moudrý dopis, a on, obeznámen, pak vydá moudrý ukaz. Představuju si, že se odvolám k pánům mocným, ti konečně nakloní svůj sluch k stížnostem, které nepřetržitě zaznívají. Pak si zvážím, že ti, kteří se cítí zodpovědní za jedovatý mrak z plynů i ze slov, stížnostem rádi nenaslouchají, dokonce k nim ani nedolehnu, také moudří caři jsou k nedohlednu. Ke komu se obrátit?

A tu mi vytane ušlechtilá hlava, vznešená tvář pana prezidenta -- jak to, že jsem na něj ani nevzpomněl? Sáhnu opět do knihovny, tam mám jeho spisy. Vytáhnu namátkou jednu z knih, listuju si v ní, jako bych se chtěl ujistit, že mě opravdu vyslechne.

Odebrali jsme se na tribunu, koně se už řadili ke startu. Odvážil jsem se zeptat, který z nich je Sicilie, pan Václavů mi lámo ukázal na jednoho z koní. Jeho jockey, upozornil mě, má červenou čepičku. Koně jsem nerozeznal a polovina jezdců měla čapku v nějakém odstínu červené. Pak koně vyrazili, pan Václavů vyňal triedr z pouzdra a se zájmem sledoval běh koní. Lidé kolem nás vstávali, křičeli jména koní, zvedali ruce, propukali v jásot a zase umlkali. Nic jsem nechal, ale zmocňovalo se mě vzrušení, které tu panovalo, cítil jsem, jak mi vysychá v krku. Koně se blížili cílové rovince. V čele opravdu cválala ryzka s žokejem v červené čapce. Pohlédl jsem na pana Václavů, abych zjistil, zda se raduje, ale jeho tvář se zdála ve stínu černého přístroje, který si držel před očima, zcela lhostejná.

Koně doběhli, vzrušení opadlo, lidé se zvedali ze svých míst, mířili opět k pokladnám bookmakerů. Špitl jsem ke svému průvodci, kolikátá že doběhla Sicilie, a pan Václavů se překvapil, že jsem to sám nepostřehl. Přece poslední. Podle očekávání.

Toho odpoledne sedmkrát pan Václavů sázel, vždy na outsidera. Sedmkrát okázale položil na překážku svazek bankovek, z nichž se mu nevrátila ani jediná. Outsideri dobíhali, jak se čekalo, poslední či

předposlední. Byl jsem zdrcen tím neúspěchem, tím množstvím ztracených peněz. Kdo je mému průvodci nahradí? Po posledním dostihu jsme se prodrali davem diváků, kteří byli ještě příliš vzrušeni, než aby nás vnímali, a nasedli jsme do černého kabrioletu.

Přehlédl jsem si několik podtržených míst: "Ale všechno politické úsilí konec konců vychází z mravního úsudku," psal pan prezident v době, kdy ještě nebylo národních ani zasloužilých umělců. "Je-li moc pravdou a právem, pak ovšem politika se stane částí zoologie." A ještě jinde: "Poznat pravdu, to znamená pravdu vyznat. Máme povinnost poznanou pravdu vyznat a v ní stát. To je potřebné... v každém jednotlivém i nejnepatrnějším případě, který se nám jako jednotlivcům v životě vyskytne... Mít zmužilost hájit svého poznání, hájit svého přesvědčení. Jestli se to stane, netřeba žádného strachu..." A ještě: "My v malém národě se často domníváme, že musíme dělat to, co dělají druzí - dopouštět se i násilí. To není pravda, my půjdeme svou cestou, cestou práce."

Vážený pane prezidente, dovoluji si Vám zaslat své upozornění. Všechno se nějak zvrhlo. Politické úsilí nevychází z mravního úsudku, moc se stala pravdou i právem. Kdo poctivě pracuje, upadá v podezření, uznání docházejí pouze ti, kteří se hlásí k pánům, i když jejich práce slouží ke zmaru: krajiny či lidí. Když čtu, pane prezidente, Vaše napomenutí, cítím hanbu. Co se to stalo v naší zemi? Ti, kteří se zřekli zmužilosti, honosí se tituly, pak před očima zmatených prchají. Ti, kteří chtějí hájit svého poznání a přesvědčení, jsou bráni v zástavu jako rukojmí. A na de vším se vznáší jedovatý mrak. Vážený pane prezidente, kdybyste jen tušil...

Pan Václavů dále jezdil každou neděli ve své černé Mercedesce do Chuchle sázet na outsidersy. Po čase se odstěhoval, koupil si prý vlastní vilu. Za co? divili se všichni. Že by bylo tak výnosné sázet na koníčky? Pak se v domě rozkřiklo, že jeho sázení bylo jen dobře sehrahé divadlo. Dostával peníze od bookmakerů, aby sváděl ostatní ke špatným typům. I tu slávu kolem něho prý vytvářela zjednaná klaka. Jaké mravy, zděsil jsem se, to panují na závodištích! Víckrát jsem se na dostihy nerozjel.

Moudrý pan prezident umřel právě v den, kdy mi bylo šest let.

14.9 1986